

Павлюченко О.В., Єрмошина Т.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

РІЗНОМАНІТНІСТЬ ПЕРЛІВНИЦЕВИХ (MOLLUSCA: BIVALVIA: UNIONIDAE) ВОДОЙМ ЦЕНТРАЛЬНОГО ПОЛІССЯ

Матеріалом слугували перлівниці, зібрані вручну в 2000–2008 рр. у водоймах і водотоках Центрального Полісся: р. Тетерів (м. Житомир, с. Тетерівка), р. Гуйва (смт. Гуйва, с. Пряхів) р. Візня (с. Ворсівка), р. Гнилоп'ять (м. Бердичів, с. Райки), р. Смілка (м. Н.-Волинський), р. Уж (м. Коростень), р. Коднянка (с. Пряхів), р. Лісова (с. Бондарці). Всього досліджено 91 пробу моллюсків. Визначення моллюсків здійснювали застосуванням загальноприйнятих конхіологічних методів [1, 2]. У місцях збору моллюсків методом площадок визначали щільність поселення особин. Класи домінування виділені за системою Штокера-Бергмана [3].

У водоймах України родина *Unionidae* представлена 22 видами, що належать до трьох підродин – *Unioninae* (12), *Anodontinae* (7), *Pseudanodontinae* (3). У водоймах Центрального полісся нами виявлено 17 видів перлівницевих.

Моллюски роду *Unio* досить рівномірно поширені у водоймах Центрального Полісся. З них найчастіше трапляється *U. pictorum*. Цей вид моллюсків є еудомінантним (зустрічальність 63,7%) на вказаній території. Домінуючими видами є *U. conus*, якого знайдено у 52,7% досліджених проб, та *C. piscinale* – виявлений в 45,1% проб. Дещо рідше у водоймах Полісся трапляються *U. rostratus* (зустрічальність становить 24,2%), *U. tumidus* (23,1%), *A. cygnea* (22,0%) та *C. ponderosum* (22,0%). До категорії субдомінантних належать види *A. zellensis*, *P. kletti*, *B. musiva*, *P. elongata*, *B. fuscula*, *P. complanata*, *B. nana*, *A. stagnalis*. Їх зустрічальність знаходиться в межах від 5,5% до 13,2%. У наших зборах рідкісними видами були *U. limosus* та *B. irenjensis*, яких знайдено лише у 4,0% та 2,2 % досліджених проб відповідно.

Проаналізовано структуру багатовидових угруповань перлівницевих з різних біотопів. Найбідніші щодо видового складу малакоценози виявленні в

р. Смілка, р. Візня та р. Тетерів. Так, у р. Смілка зареєстровано чотири види перлівницевих (рис. 1). За щільністю поселення тут домінує *C. ponderosum* (38%). На *U. pictorum* і *C. piscinale* припадають також досить значні частки – 25 і 31% відповідно. Рідкісним видом у даному випадку є *B. fuscula*, частка якої в угрупованні становить лише 6%.

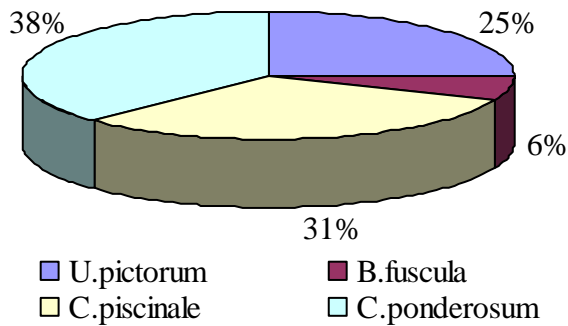

Рис. 1. Структура малакоценозу (р. Смілка, м. Н.-Волинський, Житомирська обл.) за щільністю поселення перлівницевих.

Дещо інша картина спостерігається у р. Візня (рис. 2). У структурі цього угруповання відсутні *U. conus* та види роду *Colletopterum*. У таких умовах домінуючим за щільністю поселення видом є *A. zellensis* (46%). Частка *U. pictorum* також досить висока і досягає 31%. Щільність поселення *B. musiva* у досліджуваному біотопі досить низька, тому частка останнього у малакоценозі становить 15%. Рідкісним видом у даному випадку є *P. kletti*. Її частка становить у цьому біотопі лише 8%.

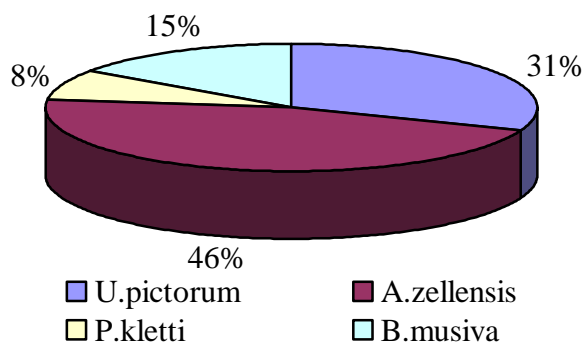

Рис. 2. Структура малакоценозу (р. Візня, с. Ворсівка, Малинський р-н, Житомирська обл.) за щільністю поселення перлівницевих.

Не вирізняється великим видовим різноманіттям перлівницевих також р. Тетерів, в якій виявлені лише п'ять видів: *U. pictorum*, *U. conus*, *C. piscinale*, *U. rostratus* та *U. tumidus*. Частка кожного з них знаходиться в межах 40,5–61,8%, 18,3–40,5%, 9,5–11,5%, 4,6–8,3% та 1,2–3,8% відповідно.

У обох пробах з р. Гнилоп'ять домінує *C. ponderosum* (29–33%). Наступну позицію за щільністю поселення займає *U. pictorum* (по 25%). Проте у пробі з

м. Бердичіва частка *U. conus* і *C. piscinale* в угрупованні молюсків знаходиться на одному рівні і становить 17%. Натомість у вибірці з с. Райки щільність поселення *C. piscinale* є нижчою, тому на цей вид припадає лише 12%. У обох місцях збору частка *U. tumidus* незначна і становить 8–10%. Рідкісними видами у р. Гнилоп'ять є *A. zellensis* і *A. cygnea*. У першому випадку вони взагалі відсутні, а у другому їх частка у малакоценозі становить лише 2%.

В р. Гуйва (с. Гуйва) серед дев'яти видів перлівницевих (рис. 3) за щільністю поселення чітко домінує *U. pictorum* (29,1%). Значні частки припадають тут на *C. piscinale* (16,5%), *U. tumidus* (14,2%), а також на *U. conus* (12,5%). Частки *U. rostratus* і *C. ponderosum* однакові і становлять по 10%. Найменше представлені в цьому малакоценозі *A. cygnea*, *U. limosus* та *A. stagnalis*, частки яких відповідають 6,0%, 1,1% і 0,3%.

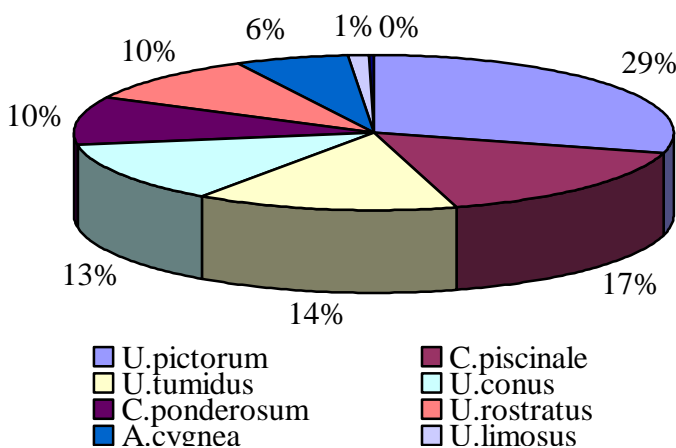

Рис. 3. Структура малакоценозу (р. Гуйва, с. Гуйва, Житомирський р-н, Житомирська обл.) за щільністю поселення перлівницевих.

На відміну від попереднього біотопу у р. Гуйва поблизу села Пряжів виявлено лише шість видів. Тут також домінує *U. pictorum* (50,6%), проте на друге місце виходить *U. rostratus* (29,4%). Значну частку займає *A. cygnea* (11,8%), а *C. piscinale*, *A. zellensis* та *U. conus* представлені малою кількістю екземплярів.

Найбільше видове різноманіття перлівницевих виявлено в р. Уж (м. Коростень) – 12 видів. Цей малакоценоз унікальний тим, що тут зустрічаються молюски п'яти родів родини *Unionidae*. Найбільшу частку займає *P. elongata* (25,1%), середні показники чисельності мають *U. pictorum* (18,0%), *B. musiva* (17,1%), *B. nana* (9,8%), *P. kletti* (9,5%), *B. fuscica* (8,0%),

P. complanata (5,2%), найменші частки мають *U. conus* (2,8%), *A. cygnea* (1,5%), *C. piscinale* (1,2%), *B. irenjensis* (1,2%), *A. zellensis* (0,6%).

Отже, молюски роду *Batavusiana* розповсюджені на території України мозаїчно. Вони зустрічаються переважно на півночі Житомирської області. Нами виявлено 4 види цього роду, три з яких є субдомінантними, а один рідкісним.

Види роду *Anodonta* зустрічаються переважно у ставках, озерах, кар'єрах, інколи у прибережній зоні тихоплинних річок. З них для досліджуваної території *A. cygnea* є домінантним видом, а *A. zellensis* і *A. stagnalis* – субдомінантними.

Представники роду *Colletopterum* рівномірно поширені у водоймах і водотоках вивченого регіону. З них *C. piscinale* і *C. ponderosum* є звичайними домінуючими видами. Інші види цього роду у наших зборах відсутні.

Відомо, що види роду *Pseudanodonta* характеризуються мозаїчним поширенням по території України [4]. На території Полісся їх виявлено виключно у проточних водоймах. Частіше зустрічається *P. kletti*, проте виявлені нами три види даного роду є субдомінантними.

Список використаної літератури

1. Стадниченко А.П. Фауна України: в 40-а т. Т. 29. Вип. 9. Перлівницеві. Кулькові. – К.: Наукова думка, 1984. – 384 с.
2. Старобогатов Я.И., Прозорова Л.А., Богатов В.В., Саенко Е.М. Моллюски // Определитель беспозвоночных России и сопредельных территорий / Ред.: С.Я. Цалолихин. – Т. 6. – СПб.: Наука, 2004. – С. 11–252.
3. Stocker G., Bergmann A. Ein Modell der Dominanzstruktur und seine Anwendung. 1 Modelbildung. Modellrealisierung. Dominanzklassen // Arch. Naturchutz. und Landschaftsforschung. – 1977. – Bd. 17, N 1. – S. 1–26.
4. Мельниченко Р.К., Павлюченко О.В., Гураль Р.І. Поширення, екологія і морфологія *Pseudanodonta* (Bivalvia, Unionidae) фауни України // Наук. зап. Держ. природн. музею. – Львів, 2005. – 21. – С. 89–100.